

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

07/278

STEPHENS, Andy: National libraries: mission and ministerial sponsorship = Alexandria. 19.vol. 2007. 1.no. 65-74.p. Bibliogr.

Nemzeti könyvtárak: küldetés és kormányzati támogatás

Feladatkör; Nemzeti könyvtár; Szolgáltatások; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

Egy széles körű nemzetközi vizsgálat tanulságait foglalja össze cikkében Andy Stephens, a brit könyvtárügy szakértője. A felmérés azt vizsgálta, hogy milyen kapcsolat alakult ki különböző országokban a kormányzati politika és a nemzeti könyvtár viszonylatában, összehasonlítva az egyes intézmények születését, múltbéli és jelenlegi feladataikat, szolgáltatásait igénybe vevő célcsoportjait, illetve azon egyéb funkcióikat, amelyek együtt járnak a technológiai fejlődéssel. Szól továbbá arról a stratégiáról, amelyet a British Library (BL) követ annak érdekében, hogy az Egyesült Királyság kormánya érdemei szerint foglalkozzon az intézmény által felvetett kérdésekkel, és megfelelően támogassa azt céljai elérésében.

A szakirodalom régóta tárgyalja a nemzeti könyvtárak helyét, szerepét a könyvtárügy, illetve egy nemzet egész kulturális rendszerében. Abban mindenesetre egyetértés mutatkozik, hogy míg működésüket tekintve a hasonlóságok domborodnak ki, addig szerepüket firtatva elsősorban a különbségek szembetűnőek. Nagy-Britanniában az intézmény státusát 1972

óta szabályozza törvény (*British Library Act*), ám annak elfogadása óta nagyot változott a világ. Ma már a hagyományos könyvtárhasználók (diákok, kutatók, „mezei olvasók”) mellé egyre nagyobb számban sorakoznak fel az üzleti élet, a könyvtári és információs hálózat szakemberei is. Olyannyira, hogy az éppen futó stratégiai időszak (2005-2008: *Redefining the Library*) egyik kulcsfontosságú eleme, hogy alkalmassá váljanak a tömeges igények kielégítésére. Nem csoda: a központi katalógusban évente 25 millió keresést futtatnak; 450 ezren látogatnak el személyesen az olvasótermekbe; közel 6 millió dokumentumot kapnak kézhez helyben vagy a dokumentumellátó rendszer révén a felhasználók. Érdekes, hogy a Csatorna túldalán tisztában vannak afelől, hogy a nemzeti kutatási infrastruktúra fejlesztése, az üzleti élet információval való ellátása – és nem utolsósorban a nemzeti emlékezet művelése – megtérülő szolgáltatások: a BL tevékenysége becslések szerint évi 360 millió fontot fial a gazdaságnak, vagyis a befektetett összeg közel 4,5-szeresét „hozza vissza”. 2005-ben a fenti tapasztalatokra alapozva kezdeményezte a brit nemzeti könyvtár a nemzetközi összehozást célzó, említett felmérést. A projektben 20 ország szolgáltatott adatokat: EU-tagországok és csatlakozásra várók vegyesen, de Európán kívüliek is. Intézményük küldetését valamilyen nyien kulturális, kutatás-orientált, oktatási profillal határozták meg – az egyes területek között legfeljebb a hangsúlyok estek máshová. Ugyancsak 90% feletti arányban jelölték ugyanazokat a használói csoportokat (akadémiai kutatók és személyzet, felsőoktatásban tanulók, illetve egyéb érdeklődő könyvtárhasználók), akik különösen a humán és társadalomtudományok iránt érdeklődnek. Az egyes tudományterületekkel való

kapcsolattartásban azonban már nem egységes a kép: a tudományos kutatási anyagokkal több helyen (így nálunk is) az egyetemi könyvtári hálózat foglalkozik; másutt (Franciaország, Kanada, Olaszország, USA, Spanyolország) e célra külön intézményeket hoztak létre. A nemzeti könyvtárakat érintő kormányzati felelősség a legtöbb országban a nevében „kulturális” minisztérium hatáskörébe tartozik. (Új-Zélandon önálló hivatala van a területnek, amelyet miniszter irányít!)

A szerző összegzőképpen azt emeli ki, hogy a legtöbb európai nemzeti könyvtár minden bizonnyal hasonló keletkezési körülményei okán foglalkozik kiemelten az írott nemzeti örökség gyűjtésével, felügyeletével és megőrzésével, elsősorban a humán és társadalomtudományok terén. Profiljuk megfeleltethető egymással, akár csak használóik köre.

(Vasbányai Ferenc)

07/279

WILSON, Ian E.: Library and Archives Canada: a unique institution = Alexandria. 18.vol. 2006. 3.no. 135-142.p.

Könyvtár és levéltár együtt - avagy mit találtak ki Kanadában?

Feladatkör; Levéltár; Megőrzés; Nemzeti gyűjtemény; Nemzeti könyvtár

A *Library and Archives Canada* (LAC) 2004-ben jött létre, miután törvény született a két intézmény szolgáltatásainak és funkcióinak teljes mértékű integrációjáról. Ez a fajta együttműködés egyedülálló a világon. Az újdonság abban áll, hogy nem pusztán összevonás történt, hanem valóban új, integrált, tudásalapú intézmény alakult. Ahhoz, hogy jellemezni tudják a megváltozott feladatot, a törvény megszövegezői új kifejezést találtak: Kanada „dokumentációs örökségéről” beszélnek, amelynek megőrzése és hozzáférhetővé tétele ezentúl a LAC hivatása lesz. Az intézmény működésének irányelveit és szervezeti

filozófiáját a *Directions of Change* című dokumentumban foglalták össze.

Ezek szerint a LAC új típusú tudásintézmény: szolgáltatásaival hozzájárul a kanadai társadalom sikeressé tételéhez. Összegyűjti és megőrzi az ország kulturális kincsét (benne 71 ezer órányi filmet, 2,5 millió tervrajzot és térképet, 11,4 terabyte-nyi információt; 21 millió fotót, 270.000 óra videofelvételt, stb.). Vadonatúj, erre a célra fejlesztett rendszer (az AMICAN) gondoskodik az állomány(ok)ban való eligazodásról. Hogy lépést tarthassanak a digitális információ özönével, külön stratégiát dolgoztak ki erre a területre (*Digital Collection Development Policy*). Az átalakítást jól fogadta a közvélemény: az állampolgárok 95%-a fontosnak tartja az ilyesfajta értékmegőrzést, míg az internetet használók ugyanilyen arányban már látogatást is tettek az intézményben.

Az irányelvek külön hangsúlyozzák az intézmény nemzeti jellegét. Ezalatt azt értik, hogy a LAC bázisára alapozva számtalan, az egész közösséget érintő projekt valósulhat meg, közöttük a bennszülötteket vagy a multikulturális csoportokat érintők. Harmadik szempontként az együttműködést említi a dokumentum. A közeljövőben elkészül az a stratégia, amely a kormányzat és a magánszféra szereplőit bevonva határozza meg a digitalizálási munka jövőjét: technikai kérdéseken túl az emberi és anyagi forrásokról, a fejlesztésekről és az elért színvonal fenntartásáról esik benne szó. Negyedikként az oktatásban betöltött szerepet foglalták bele, míg a direktívák között az utolsó az egyre nagyobb teret kapó funkció, a kormányzati információs menedzsment kérdését járja körül. A hivatalos iratok közvetve tudósítanak egy nép életéről, kultúrájáról, történelméről: meghatározzák politikai szuverenitásunkat, jogainkat, kötelezettségeinket a társadalom tagjaiként; állampolgári létünk kereteit adják, döntések és szolgáltatások formájában megtestesült hagyományt jelentenek. Éppen ezért archiválásuk – legalábbis a kanadaiak szemében – a jó kormányzás fokmérője. Mint annyi más intéz-

ménynek, a LAC-nak is szembe kell néznie a digitalizálás kényszerével. 2005 és 2006 folyamán mintegy kétmillió digitális objektum készült, és ez idő tájt a felhasználók 220 milliónál több digitálizált anyagot tekintettek meg a honlapon. A legnépszerűbb új szolgáltatások: a „*Made in Canada*” (ez 14 ezer kanadai szabadalmat mutat be), az 1700-ban keletkezett *Codex canadiensis*, az *Aboriginal Documentary Heritage* (az 1872 és 1950 közötti időszakból), valamint az 1911-es népszámlálás adatai.

Arról, hogy feladataikat világszínvonalon tudják ellátni, a két futballpálya alapterületen működő, legmodernebb technikával felszerelt Preservation Centre gondoskodik. És hogy a jövőben is mindig naprakészek maradhassanak, éppen most dolgoznak a következő 25 (!) évre szóló stratégián.

(Vasbányai Ferenc)

07/280

RACHINGER, Johanna: The Austrian National Library. A new orientation in the shadows of a long history = Alexandria. 18.vol. 2006. 3.no. 151-160.p. ill.

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár: új korszak a patinás múlt árnyékában

Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

A Habsburg Birodalmi Udvar Könyvtárának örököseként az *Osztrák Nemzeti Könyvtár* múltja a 14. századra tekint vissza. Szervezett működésének első kezdeményezője III. Frigyes volt. Kincsei között olyan darabokat találunk, mint a *Vencel Biblia*, a *Német Aranybulla* (1356), vagy a burgundiai mesterek művészi alkotásai. Fischer von Erlach tervezte barokk épületében az idők során – számos más kiválóság hagyatékával együtt – helyet kapott Savoyai Jenő herceg könyvtára, így nem meglepő, hogy a 20. század elejére állománya 200 ezresre nőtt. Az egyre sürgetőbb igények kielégítésére csupán 1906-ban alakítottak ki olvasótermet, amely aztán hat év-

tizeden át szolgálta a kutatói vágyókat. A hosszasan zajló átalakítások 2005-ös befejezése óta végre valóban kényelmes helykihasználással dicselkedhet a nagy múltú intézmény.

2002-ben foglalta el hivatalát a könyvtár új főigazgatója (egyben a cikk szerzője), akinek első öt éves tevékenysége igazán impozáns. Négy legfontosabb célkitűzésének élén a digitális könyvtár fejlesztése állt: 2005-re valamennyi gyűjtemény katalógusát elérhetővé tették online módon. Hasonló áttörés zajlott a gyűjtemények anyagának digitalizálásában: néhány éve már gépen olvashatók a történelmi hírlapok és folyóiratok (ANNO), a történelmi jogi szövegek 1780-óta (ALEX), a kortárs Ausztriát bemutató képanyag (mintegy 50 ezer fotóval), a grafikai gyűjtemény 200 ezer portréja, vagy az 1848-as röpiratok kollektívája. Meg kellett birkóznia ezen felül az elektronikus adathordozón tárolt anyag archiválásának kérdésével, ahol elsősorban a rohamos technikai fejlődés jelent gondot.

Látványos előrelépést mutat az utóbbi években a könyvtár belső átalakítása, illetve a rehabilitációs munkálatok. Ennek folytán kaphatott helyet a Mollard-palotában a Zenei részleg, a Földgömbgyűjtemény, és a Mesterséges Nyelvek Osztálya az Eszperanto Múzeummal, illetve jött létre egy folyóirat-olvasó és egy kiállító-helyiség. Az említett anyagi gyarapodás mellett számottevő a könyvtár tudományos tevékenysége. Két éve alakult meg a *Ludwig Boltzmann Életrajztörténeti és -elméleti Intézet*, amelyben a Nemzeti Könyvtár, a Bécsi Egyetem, a Zsidó Múzeum, és a Nemzetközi Thomas Bernhard Társaság vállalt szerepet. Mivel az ONK őrzi a világ egyik leggazdagabb papiruszgyűjteményét, szinte kínálta magát a lehetőség, hogy az egyetemmel közösen papiruszkutató projektet indítsanak. Végül nem hanyagolható el az a megállapodás sem, amelynek keretében egyetemközi könyvtárosképzést kezdeményeztek. Az Osztrák Nemzeti Könyvtár mindazonáltal nem csupán a falai között őrzött tudás birtokosa, hanem nemzeti jelkép is egyben. Nem lehet tehát számára közömbös, hogy

milyen képet jelenít meg a közvélemény előtt az ország múltjával kapcsolatban. Éppen ezért tartották fontosnak, hogy utánaérjenek a nemzeti szocializmus éveiben gyűjteményeikbe került tárgyak eredetének. A kutatás eredményeként kb. 50 ezer tárgyról derült ki, hogy nem legális úton került hozzájuk – azóta ennek több mint kétharmadát vissza is szolgáltatták a fellelt tulajdonosoknak.

2006 folyamán elkészült a Nemzeti Könyvtár fejlesztésének a következő öt évre szóló stratégiája. Töretlen az elszánás a digitalizálás folytatására: a már korábban is említett (speciális) területek mellett – az Európai Digitális Könyvtár (TEL) részeként – tömeges digitalizálást vettek tervbe. Online adatbázis készülne az ősnymtatványokról, párhuzamosan a gyűjtemény feldolgozásával: először a 143 Biblia válna kutathatóvá a modern technológia révén. Ugyancsak elkészült az ütemezés az audiovizuális anyagok hosszú távú megőrzésére. 2010-re elérhető lenne az eddig már publikált papiruszok digitalizált változata – ez a 180 ezer darabos gyűjtemény kevesebb, mint 5%-a. Végezetül egy bizonyára hamar közkedvelté váló szolgáltatásról: az évente 13-14 ezer újonnan megjelenő tanulmánykötet tartalomjegyzéke tavaly óta elektronikusan is kutatható.

(Vasbányai Ferenc)

07/281

KNOCH, Stefan: Anmerkungen zum „Gesetz über die Deutsche Nationalbibliothek“ (DNBG) = Bibliotheksdienst. 41.Jg. 2007. 5.no. 529-541.p. Bibliogr. lábjegyzetben.

Megjegyzések a Német Nemzeti Könyvtárról szóló törvényhez

Nemzeti könyvtár

Németországban 2006 júniusában új nemzeti könyvtári törvény lépett életbe, mely (elsősorban a gyűjtőkörnek az elektronikus publikációkra való kiterjesztésével) meghatározóan fon-

tos változtatásokat hozott, másrészt az érintett könyvtár eddigi nevét (A Német Könyvtár) Német Nemzeti Könyvtárra módosította. (A törvény részletes ismertetését lásd a 07/016 tételszámon a KF 2007. 1. számában). A tartalmi változtatások viszonylag szerény sajtóvisszhangot kaptak, míg a névváltoztatás heves vitákat váltott ki.

A különös jelenséget az magyarázza, hogy Németországban a nemzeti könyvtári státus kérdése történeti okok miatt korántsem egyszerű. Az ország újraegyesítését követően a két ilyen funkciójú könyvtárat, a lipcei Deutsche Büchereit és a frankfurti Deutsche Bibliothekot, hozzájuk rendelve harmadiknak a berlini Német Zenei Archívumot szervezetileg egyesítették A Német Könyvtár (Die Deutsche Bibliothek) névvel (a névelőt a frankfurti könyvtártól való megkülönböztetés indokolta). Csakhogy Németország korábbi századokon át tartó széttagoltsága következtében a régi állománynak más, meghatározóan fontos gyűjteményei is kialakultak, az egyes tartományok központi jelentőségű könyvtárai, így mindenekelőtt a Bajor Állami Könyvtár Münchenben és a porosz kulturális örökséget őrző Berlini Állami Könyvtár. E két könyvtár egy virtuális német nemzeti könyvtár részének tekinti magát, ezért az új névadást ki-rekesztőnek tartja.

A „nemzeti könyvtár” név odaítélése körüli vita már a törvényjavaslat első benyújtásakor 2005 májusában kirobbant a parlamentben, majd 2006 folyamán az ellenzékben levő FDP képviselői tovább érveltek ellene. A német sajtó és a könyvtári szaksajtó visszafogottabban méltatta a névváltozást. A három érintett könyvtár (a müncheni, a berlini, és az új nemzeti könyvtár) igazgatói 2006 májusában közös közleményt adtak ki. Ebben méltatták a törvény tartalmi részét és kijelentették, hogy a névadás (mellyel a müncheni és a berlini könyvtár nem ért egyet) nem fogja módosítani közöttük a nemzeti könyvtári funkciók eddig gyakorolt és bevált megosztását.

A viták során a nemzeti könyvtár elnevezés pártolói azzal érveltek, hogy

- ez a név megfelel a tényleges funkciónak,
- nem degradálja a többi könyvtárat,
- informatív jellegű a külföldi partnerek számára,
- a korábbi elnevezés (A Német Könyvtár) nyelvileg nehézkesen használható.

A névadás ellenzői mindezekkel szemben a nemzeti könyvtár funkcióiból indultak ki. A vita során felmerült a nemzeti könyvtár definíciójának a kérdése. Elfogadott fogalmi meghatározás híján a feladatokból lehet kiindulni, a névadás ellenzői azzal érveltek, hogy ezek a feladatok Németországban hagyományosan több könyvtár között oszlanak meg. További ellenérv, hogy a nemzetközi gyakorlat sem egységes. Sem a British Library, sem a Library of Congress nem viselik nevükben a „nemzeti” jelzőt. A névadás ellenzői úgy látják, hogy a nemzeti könyvtár verbális megteremtése jellegzetes szimbólum-politika, üres gesztus, amely mögött nem áll semmiféle értéktöbblet sem A Német Könyvtár, sem a német könyvtárügy részére.

(Katsányi Sándor)

07/282

MELO ALVES, Fernanda Maria - QUIROA HERRERA, Maria Lourdes: Análisis y evaluación de sitios Web de bibliotecas nacionales: los casos de Brasil y de Portugal = Rev.Esp.Doc.Cient. 30.vol. 2007. 2.no. 199-217.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Nemzeti könyvtári honlapok elemzése: Brazília és Portugália példája

Honlap; Nemzeti könyvtár

Ahhoz, hogy bármely nemzeti könyvtár elláthassa akár hagyományos nemzeti könyvtári feladatait is, alkalmazkodnia kell a digitális környezethez. Egy nemzeti könyvtár szolgáltatásai csak akkor elérhetőek, ha honlapját olyan információ-architektúra alapján tervezték, mely lehetővé

teszi az információk szervezését, megjelenítését és visszakeresését, ha a honlap kellően hatékony és rugalmas, és az általános ergonomiai elvárásoknak is megfelel.

A vizsgálat célja az volt, hogy a két nagy portugál nyelvű ország nemzeti könyvtára honlapját elemezze, értékelje, ehhez alakítson ki olyan kritériumokat, melyek alkalmasak lehetnek nemzeti könyvtári honlapok értékeléséhez. A kritériumrendszer négy csoportból áll:

1. Általános adatok az intézményről (név, cím, küldetés, jogi szabályozás, szervezeti felépítés, nyitva tartás, elektronikus elérhetőség, jelszó a hozzáféréshez);
2. Az információk tervezettségé és megjelenése (színek, betűtípus és méret, képek, a szöveg tagolása, képek és szövegek aránya, szöveg és háttér kontrasztja, nyelvek, online segítség, keresési lehetőségek, menük, gyakran feltett kérdések, navigáció);
3. Tartalom (termékek és szolgáltatások, tevékenységek és események, programok és projektek, együttműködés, intézményi dokumentáció);
4. Hozzáférhetőség (használhatóság csökkent képességűek – pl. vakok – számára is, alkalmazkodás a jelen és a jövő technológiáihoz).

Az értékelés során az első három kritérium-csoportnál az igen-nem jelzést használták, attól függően, hogy a honlap az adott kritériumnak megfelel-e. A 4. csoport esetében a *World Wide Web Consortium* (W3C) által kínáltak közül a *TAW* és a *Cynthia* automatikus értékelő eszközöket alkalmazták.

Mindkét honlapról hiányzik az intézmény szervezeti felépítése, a többnyelvűség, az online segítség és a gyakran feltett kérdések; a hozzáférhetőség különböző kritériumainak pedig egyik sem felelt meg.

Néhány tanulság:

Szükség van a nemzeti könyvtári honlapok időközönkénti értékelésére. Az értékelésbe be kell vonni a felhasználókat, hogy megismerjük azokat a problémákat, amelyekkel ők találkoznak.

A honlapok elemzése rámutat az erősségekre és a gyengeségekre, ezek alapján készülhet el jobbitásuk stratégiája. A honlapvizsgálatok eredményeinek közzététele hozzájárul az intézmények közötti információcseréhez és együttműködéshez. A bemutatott módszer alkalmasnak látszik arra, hogy a nemzeti könyvtárak honlapjaik minőségének javítása érdekében felhasználják, ugyanakkor további munkálatokra lenne szükség az értékelési kritériumok egységesítésére.

(Mohor Jenő)

Lásd még 291, 329

Felsőoktatási könyvtárak

Lásd 300, 302, 309, 312, 318, 326

Közművelődési könyvtárak

07/283

ALANKO, Olli: Kirjasto agorana = Kirjastolehti. 99.vsk. 2006. 4.no. 20.p.

A könyvtár is az „agora” szerves része

Feladatkör; Közművelődési könyvtár; Társadami követelmények

A könyvtárat általában mindenütt a nyilvánosság egyfajta szintereként értelmezik. Folytonos harc figyelhető meg a közösségi terek tervezői körében éppen a nyilvánosság e fórumainak érdekképviseletében a mindenütt egyre inkább eluralkodó kereskedelmi szempontú térhódítás ellenében.

A szabadságnak eme minden állampolgár előtt nyitva álló közösségi tere éppen ezért nagyon is veszélyeztetett, és – miként a természet – megvédendő az esetleges egyéni elbirtoklás elől.

De mit is értünk tulajdonképp a nyilvános tér fogalmán?

A fogalmat az ún. „nyugati kultúrák” szemléletmódja, gondolkodása itt is hagyományosan az antik világból vezeti le. A görög városállamokban a központi helyet foglalta el az a bizonyos nyilvános fórum, görögül az „agora”, amely az el nem döntött kérdések, viták esetén nyílt meg a városállam polgárai előtt. A vitás kérdések színhelyeként szolgáló agora köré szerveződött maga a polisz, épületeivel, intézményeivel stb. Tehát a viták, a polémiák, maga a politika, mint a közügyek intézésének formája hozta létre ezt a fontos intézményt. Az agora azonban nemcsak fizikailag értelmezhető a nyilvánosság tereként, hanem olyan entitásként is felfogható, amely egyben közösségi tulajdona magának az egyéneknek is. Korunkban a nyilvánosság tere mindenütt jelen van virtuális értelemben, mindenekelőtt a média jóvoltából.

Mai szemmel azonban a közösségi és az egyéni terek határterületek, a rajtuk való mozgás kezd egyre ingoványosabbá válni. A szükség és kényszer létrehozta állami és közhivatalok nem tekinthetők igazán nyilvánosnak, sem pedig vonzóknak a köz szempontjából, de természetesen szó nincs arról, hogy ezek magánterületek lehetnének.

Ma már a nagy bevásárlóközpontoktól, a „plázától” a csemegeüzletig vagy a könyvtárig megtett út nem jelent lényeges kitérőt. Csakis és kizárólag a könyvtárba már alig teszi be a lábát az átlagember. A sokszor céltalan „shoppingolás” után még a könyvtárat is „útba ejti” a polgár, anélkül, hogy ez a kis kitérő alapvetően kizökkenjen a fogyasztói szerepkörből.

A könyvtár szinonimájaként használatos többek és a szerző szerint is újabban a „nappali szoba” fogalma, a passzivitást érzékletesen hangsúlyozva. Mindazonáltal a Helsinkii Központi Könyvtár szükségességét az alábbiakban látja:

„A könyvtár az a hely, amely mindenki számára nyitott, egy fedett „agora”, amely a demokrácia és az állampolgári aktivitás szintere is egyben.”

A könyvtárak és a nyilvánosság, különösen a mé-

diakapcsolatokra vonatkozó kérdéskör is egyre érzékenyebb pontot érint. Ezenkívül a különvéleményeket sem kell feltétlenül kétségbe vonni, ha valódi demokráciát akarunk előmozdítani. A könyvtári gyűjtemények mindig is az egymással versengő vélemények, viták és érvek tárházai voltak.

A könyvtári tevékenységnek, küldetésnek ilyen felfogásban történő fejlesztésében nincs ok semmiféle veszélyt látni, sőt inkább reális lehetőségnek kell tekinteni arra nézve, hogy a könyvtár társadalmi jelentősége, szerepvállalása a jövőben is fennmaradjon, sőt tovább növekedjen.

(*Kránitz Lászlóné*)

07/284

HOKKA-AHTI, Ritva: Tarjolla pikkulaa - ja muutama Apu. = Kirjastoletti. 99.vsk. 2006. 6.no. 4.p.

Baljós fellegek a finn könyvtári hálózat egén, avagy kényszer szülte megoldások Jyväskyläben

Fiókkönyvtár; Megszűnés -könyvtáré; Támogatás - pénzügyi -állami, hatósági

A finn könyvtárügy vezető szakfolyóirata vezércikkében a szakma rendkívül lehangoló zuhanórepülését, elkeseredett kilátásait elemzi a főszerkesztő.

Mint ahogy az már iskolakezdekésekkor Finnországban is lenni szokott, a kulturális tárca kihirdette a jövő évi, kultúrára és könyvtárügyre szánt támogatásokat, és ahogy szintén megszokott, utóbb kiderült, hogy a támogatásra szánt összegek igencsak szűkösek.

Köztudott, hogy a könyvtárak már eddig is számtalan megszorító intézkedéseken vannak túl, melyeket a következő években is várhatóan hasonló érvágások követnek. Nos, ami az eszközöket illeti, egyre inkább nincs tovább, egyszerűen nincs már mit „megspórolni.”

A megszorító intézkedések egy része a települések belső szolgáltatóközpontjainak költség-

vetését nyirbálná meg. Finnországban minden nagyobb városban már korábban létrejöttek a számítástechnikát, személyzeti ügyeket, könyvelést, a cégek telephelyének karbantartását központilag felügyelő és kezelő szervezetek. Sok könyvtár önállósága ügyviteli értelemben meg is szűnt már, a könyvelést, számlázást a települési „nagy egészbe” ömlesztették, noha meg lett volna a pénzügyi fedezet az önálló ügyvitelhez is. Mindeddig azonban az átgondolatlan, felülről jövő intézkedések egy részét ki lehetett védeni a kölcsönzések növekvő számával, de legalábbis ellensúlyozni. Nos, most a statisztikából arra derült fény, hogy a kölcsönzések és a könyvtárlátogatók száma elkezdett csökkenő tendenciát mutatni. Tekintettel arra, hogy az internet-felhasználók száma ezzel szemben növekszik, nagyon nehéz megindokolni, miért akarják még mindig a polgárok a könyvtárak bővítését, miért akarnak továbbra is újdonságokat beszereztetni a könyvtárakkal? A döntéshozók fülének már réggen a lehető legvarázslatosabb muzsika a „virtuális” meg a „hálózati” könyvtár fogalma. Éppen most van születőben az a nézet, hogy egyáltalán nincs szükség fizikai értelemben vett épületekre, könyvtári helyiségekre, gyűjteményekre és főleg nincs szükség valóságos, „eleven” könyvtári személyzetre!

Jyväskylä, amely mellesleg Finnország Athénjaként vonult be méltán a köztudatba, most mindenestre egyedülálló kezdeményezéssel hívta fel magára a figyelmet. Ott is indítványozták a fiók- és tagkönyvtárak egyszerű bezárását, mégis más megoldáshoz folyamodtak. Egy egészen új, a kiskönyvtárnak megfelelő eredeti szóhasználat (amely nem feltétlenül pejoratív) kezd beépülni a köztudatba. Mi a kiváltó előzmény? A fenti városban két fiókkönyvtár helyett kialakítanak egy ún. „kiskönyvtárat” 100 m²-en, ahol mindenképpen megmarad a folyóirat-olvasó, egy sokkal szerényebb gyűjtemény (válogatás a finn irodalomból, értsd: a kötelező olvasmányok) és mindent megtámogatná a mozgókönyvtári hálózat. A finn emberek előtt is jól ismert „éjjel-nappal-

li” kioszkok, ételbárok hasonmásait, „klónjait” természetesen fel kell újítani a régi fiókkönyvtárak helyett. A legszebb az egészben az, hogy a felújítási költségek tetemes összeget emésztenek fel és mindezen felül még bérleti díjat is kell fizetni! Ha minden fiókkönyvtárat be fognak zárni Jyväskylä-ben, akkor ez kerekén 500 ezer eurót jelent a városnak! – lelkenedezik az ottani vezető napilap, a Keski-Suomalainen. A szerző szerint a könyvtárra azonban nem úgy kellene tekinteni, mint amely csak kockázatot jelent a gazdaságra nézve. A könyvtár egy lehetőség, amellyel élni kellene. Ami pedig a kisebbnél is kisebb könyvtárakat illeti, ezek nem fogják megmenteni a gazdaságot, de arra nagyon megfelelőek, hogy megpróbálják elsorvasztani, valamiféle ócskavasként kiselejteni a polgárok művelődéshez, tudáshoz, ismeretszerzéshez való alapvető jogát. Könyvtárnak lehet bármit elnevezni, lehetséges bármilyen kicsire is zsugorítani, de akkor a könyvtár a szó klasszikus értelmében tényleg megszűnik létezni. Nevezzék bár kiskönyvtárnak, esetleg minikönyvtárnak, az már nem lesz könyvtár, legfeljebb könyvraktár a maradék gyűjteménynek, a kioszkok ételkiadójához hasonló ablaknyi nyílással.

A finnekre jellemző nyelvi humor megnyilvánulásaként a cikk címében is utal arra a hangzásban is hasonló (többjelentésű) szóra, ami ráillik ezekre az épületekre. (A cikket illusztráló kép igazi finn tájképben egy csinos kis faházikót, ismeretebb nevén illemhelyet ábrázol – A ref.)

(Krántiz Lászlóné)

07/285

SUKIASÄN, Eduard : O massovoj rabote. I ne tol'ko o nej = Biblioteka. 2007. 5.no. 52-54.p.

A közkönyvtárak munkájáról

Közművelődési könyvtár

Az 1990-es évek elején az orosz könyvtárügyben is jelentős változások mentek végbe, ezek

közé tartozott, hogy a korábban „tömeg-” (azaz közművelődési) könyvtáraknak (massovaa biblioteka) titulált intézménytípust közkönyvtáraknak (publičnaa biblioteka) nevezték át. Még 1992-ben a Moszkvai Könyvtárosok Egyesülete szemináriumot rendezett „A közművelődésről a közkönyvtárakig” címmel.

15 év elteltével a szerző azt vizsgálja, mennyire sikerült megszabadulni a régi beidegződésektől, például attól, hogy az olvasó a vendég, a könyvtáros pedig a házigazda. Mennyire terjedt el az a nézet, hogy az olvasónak nem kell feltétlenül bemennie a könyvtárba, telefonon, interneten is kaphat felvilágosítást anélkül, hogy beiratkozna. Megértették-e a könyvtárosok, hogy ők bérmunkások, akiknek feladata a „nép” szolgálata. A könyvtárakat korábban felnőtt és gyerekkönyvtárakra osztották, mennyivel helyesebb, ha ezek nincsenek elkülönítve. A szakirodalom még mindig csak az olvasókkal folytatandó egyedi és tömeges munkát különbözteti meg, a közbeeső fogalomról, a csoporttal végezhető munkáról nem tesz említést. Ha a tömeges munka a nagy számú olvasó számára szervezett rendezvényeket jelent, ez jelenleg is létezik. A könyvtár létszámától függően egy alkalmazott vagy akár egy egész osztály foglalkozhat vele. Ebben az esetben azonban fontos, hogy a rendezvényt a pedagógusok által elvitt iskolásoknak vagy az egy teára mindig meghívható nyugdíjasoknak szervezik, vagy komoly előadásokat, író-olvasó találkozót stb. képzelnek el. A szerző megfigyelése szerint a közkönyvtárakban aránytalanul sok a nőknek szóló folyóirat, az olvasótábor bővítése érdekében érdemes lenne férfiaknak szólókat (autóval, sporttal stb. foglalkozókat) is előfizetni.

Mivel a szerző az orosz könyvtári osztályozási rendszer (bibliotečno-bibliografičeskaa klassifikaciâ = BBK) főszerkesztője, válaszol arra a kérdésre is, hogy a BBK új középkiadásában a „tömegmunkát” „a könyvtár társadalmi-kulturális és kulturális-szabadidős tevékenysége” fogalom váltja fel. A könyvtárosnak meg kell értenie, hogy az ő kezdeményezőképessé-

gétől nagyon sok függ, fontos, az ő igénye legyen, hogy gondolkodni akar, tartani a kapcsolatokat és gondolatait megosztani az olvasókkal, a könyvtár valódi házigazdáival.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

07/286

BUZINKAY, Mark: Spiele und Bibliotheken - Marketing oder Kultur-Trend? Kontroverse Diskussion in den USA über digitale Spiele im Lesesaal = BuB. 59. Jg. 2007. 6. no. 453-456.p.

Res. angol és francia nyelven

Vita az Egyesült Államokban a digitális játékok olvasótermi használatáról

Játék; Közművelődési könyvtár; Számítógép

A PISA-tanulmány nem tartalmazott semmiféle információt a számítógépes játékok pedagógiai vonatkozásairól. Sok szakértő azonban úgy véli, hogy mindenfajta számítógépes játék sokféleképpen stimulálja az emberi agyat, és ezért alkalmas az alapvető kompetenciák, így a stratégiai gondolkodás, a tervek kifejtése és a gyorsan változó helyzetekre való rugalmas reagálás közvetítésére.

A digitális játékok három különböző kategóriába sorolhatók: videó játékok (amelyekhez konzolra és monitorra, pl. tévére van szükség), számítógépes játékok (amelyekhez a számítógépre telepített szoftver szükséges) és online játékok (amelyek a távoli gazdagépre telepített szoftverhez internet-hozzáférést igényelnek). A „számítógépes játékok” fogalom gyakran olyan konzolokhoz – leginkább a Nintendóhoz – kapcsolódik, amelyek Németországban a 80-as évek óta hozzáférhetőek, bár az első számítógépes játékok az 1950-es években jelentek meg.

A közkönyvtárak „krízise” az Egyesült Államokban konstruktív és dinamikus vitát generált arról, hogyan őrizhetnék és erősíthetnék meg helyzetüket a társadalomban. Az egyik elképzelés a

könyvtár jövőjét társadalmi tanulási központként látja. Sokféle névvel illetik, pl. „harmadik hely”, „kollektív intelligencia-központ” vagy „tanító könyvtár”. A szerző a könyvtárat interakciós helyként jelöli meg. A könyvtár elsősorban a tanulási tevékenység központi helye, nem csupán az olvasóterem biztosításával, hanem a kollektív tudás megszerzéseként – csoportokban, „gyakorló közösségi szintérenként”. Ilyen értelemben a számítógépes játékoknak is van helyük a könyvtár olvasótermében.

(*Autoref.*)

Lásd még 260, 275-276, 292, 306, 328

Tudományos és szakkönyvtárak

07/287

BOKAN, M.G.: Professional'naâ literatura - sozdateli i protrebiteli = Nauçn. Teh. Bibl. 2007. 4. no. 83-85.p.

A könyvtári szakirodalom alkotói és használói. Az Orosz Tudományos Akadémia könyvtárában működő könyvtártudományi kabinet tevékenységéről

Akadémiai könyvtár; Könyvtártudományi szakirodalom; Könyvtártudományi kutatás

A jelenleg zajló társadalmi-kulturális folyamatok meghatározták a kutatási irányokat a könyvtártudomány, a könyvészet és a bibliográfia területén is. Legnagyobb részük a dokumentum-használat rendszer elemeit vizsgálja, kapcsolataikat, kölcsönhatásukat. Az utóbbi időkben azonban egyre nagyobb figyelem irányul egyes könyvtárak, könyvgyűjtemények történetére, az utókor számára örökséget hagyó kiemelkedő személyiségekre. Emiatt fontosak maradnak a hagyományos irodalmi források, mivel ezekben lehet megtalálni a könyvtártudomány terén elért eredményeket, a nemzedékről nemzedékre átadott módszereket, tudományos kutatási elveket és feladatokat.

Az 1956-ban alapított Oroszországi Tудо-

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

Lásd 305, 323

Iskolai könyvtárak

07/288

RUSIŃSKA-GIERTYCH, Halina: Úlohy školských knižnic v Polsku = Knižnica. 8.roč. 2007. 5.no. 43-48.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Az iskolai könyvtárak feladatai Lengyelországban

Iskolai könyvtár

A lengyel iskolai könyvtárak gazdag tradícióval rendelkeznek. Megjelenésük a középkori szerzetesi közösségekhez kapcsolódik. A reformáció és ellenreformáció idején a kollégiumi iskolai könyvtárak a nevelő-oktató tevékenység fontos eszközeivé váltak. A 18. században a felvilágosodás és a nemzeti oktatási program eredménye a lengyel iskolai könyvtári hálózat kialakulása, amely a németesítési törekvések ellenében valósult és erősödött meg. A lengyel tudományos baráti társaságok munkájának következtében a 19. század első felében már megfogalmazták az iskolai könyvtárak feladatait, személyzetének és finanszírozásának kérdéseit.

Az első világháborút követően valamennyi oktatási szinten megújultak az iskolai könyvtárak. Megalakult a Lengyel Könyvtáros Egyesület (1917), könyvtári törvényjavaslatok születtek. Az első jogi dokumentum az 1946. évi törvény a könyvtárakról és a könyvtári állományról, majd az 1968. évi könyvtári törvény. A lengyel könyvtárosok 1973-tól lehetnek könyvtáros-tanár beosztásban. Az 1983-as *Iskolai könyvtári program*

mányos Akadémia Könyvtárában (Biblioteka Rossijskoj akademii nauk = BAN) működő Könyvtártudományi Munkaközösség (Kabinet bibliotekovedeniä) szakirodalmi állományból és olvasóteremből áll. Az állomány Oroszország egyik legjelentősebb, orosz és idegen nyelvű könyvtártudományi gyűjteménye (monográfiák, konferenciaanyagok, módszertani dokumentáció, kézikönyvek, szakfolyóiratok, autoreferátumok stb.). Az állományban 49 ezer dokumentum található a 19. század elejétől napjainkig. Az 1990-es évek közepétől a disszertációkat is gyűjtik. Az olvasók a témával foglalkozó szakemberek, elsősorban a BAN munkatársai. Az olvasók összetételének és igényeinek elemzése alapján elmondható, hogy egyaránt használói és alkotói is a szakirodalomnak. Az állomány nagy részéről a BAN honlapján elérhető könyvtártudományi és bibliográfiai adatbázis tájékoztat.

Az archív dokumentumok feldolgozása az 1990-es években kezdődött. Az 1930-as évek szomorú eseménye, az ún. akadémiai ügy nemcsak a tudományos akadémia vezetését érintette, hanem a könyvtár néhány vezetőjét is. Ennek következtében egészen 1992-ig tilos volt tudósok és más magánemberek archívumait átvenni. A megújult tevékenység Zdobnov Nikolaj Vasil'evič (1988–1942) könyvtáros és bibliográfus hagyatékával indult. A gyűjtemény feldolgozásával készült az *Orosz bibliográfia története az ősidőktől a 20. század elejéig c.*, magyarázatokkal ellátott kiadvány, amely első ízben felel meg teljes egészében a szerző eredeti művének. 2006-ban került az állományba Ratner Aleksandr Vladimirovič (1948–1991) értékes hagyatéka. Legfontosabb része az orosz bibliográfusok és az orosz írók (1800–1917) szótárához összeállított anyag. A munkaközösség terveiben a tudományos kutatómunka és az archív dokumentumok feldolgozásának összehangolása, az olvasók kiszolgálása, a könyvtártudomány terén az utóbbi időben elért eredmények terjesztése szerepel.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

új szerepkört és feladatokat fogalmazott meg. Az igazi reform az 1999-es változásokkal következett be: az iskolai könyvtár többfunkciós, interdiszciplináris műhely lett, didaktikai, multimédiás és internetes központ, amelynek feladata az oktatási-nevelési program, a tanulók kulturális és információs műveltségének, a tanárok folyamatos továbbképzésének a támogatása. Az iskolai könyvtárnak kulcsszerepe van az integrált, többirányú profil, főként az olvasásra és médiahasználatra nevelés megvalósításában. Főkészíti a gyermekeket az önálló ismeretszerzésre, a különböző információ típusok használatára, értékelésére, a kulturális aktivitásra és a folyamatos képzésre. Alkalmos dokumentumgyűjteménnyel és technikai felszereléssel támogatja a tanárokat a szakmai tárgyak oktatásában, módszertani és szakmai segítséget nyújt a könyvtári-információs képzéshez. Az iskolai könyvtár intellektuális légkör kialakításával az iskola és a közösség szellemi és kulturális központjává válik, ahol a diákok tehetsége kibontakozhat, érdeklődési köre fejlődhet. A gyűjtemény tervszerű fejlesztése az iskola profiljához, a diákok és tanárok igényeihez alkalmazkodik. Az iskolai könyvtár tevékenységét az iskola költségvetéséből és állami forrású települési hozzájárulásból fedezik. Az egyéb források, hozzájárulások a könyvtáros kreativitásától és más intézményekkel való együttműködésétől, a reklámtól is függenek.

A könyvtárosnak fontos szerepe van az olvasás-

kultúra terjesztésében, az olvasás megszeretésében, a hátrányos helyzetű vagy rendkívül tehetséges gyerekekkel való foglalkozásban. A sokszínű kulturális aktivitás erősítésében a könyvtár különböző rendezvények, körök és klubok szervezésével támogatja a szórakozási igényeket. Ezeket a tevékenységeket csak felkészült munkatársak tudják megvalósítani az iskolai könyvtárban. Fontos, hogy rendelkezzenek a felsőfokú informatikus könyvtáros képzettség mellett valamilyen pedagógiai képesítéssel is.

A lengyel iskolai könyvtárak átalakulnak: a hagyományos könyvtár multimédiás információs centrummá, információs-képzési helyé, médiatékává, információs források bázisává válik. A modern iskolai könyvtár az iskola sokoldalú képzési és szellemi központja, ahol megfelelő nagyságú, összehangolt terekben (olvasóterem, kölcsönző, médiatár, raktár), különböző dokumentum típusok mellett számítógépek, nyomtatók, szkennerek, másolók, digitális fényképezőgép, írásvetítő, projektor is található az oktatási segédletekkel együtt. A világszínvonalúan modern multifunkcionális médiatékákkal szemben a lengyel iskolai könyvtárak főként anyagi és helyhiánnyal küszködnek, kiszolgáltatottak a fenntartóknak, az iskolaigazgatóknak, akik többé-kevésbé tisztábban vannak azzal, hogy magas színvonalú képzés nem valósítható meg jól működő könyvtárak és kreatív könyvtárosok nélkül.

(Prókai Margit)

